

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

ERITYISKASVATUKSEN AMMATILLISET ERIKOISTUMISOPINNOT

Aikuisten oppimisvaikeudet ja
niiden vaikutus opiskeluun ammatillisessa koulutuksessa

Eija Heurlin
Katri Vuorijärvi-Rautiola

2007

HEURLIN EIJA, VUORIJÄRVI-RAUTIOLA KATRI: Aikuisten oppimisvaikeudet ja niiden vaikutus opiskeluun ammatillisessa koulutuksessa.

Tampereen ammattikorkeakoulu

Erityiskasvatuksen ammatillisten erikoistumisopintojen kehittämishanke 31 s + 2 liitesivua.

Ryhmän opettaja Päivi Lehtonen

Joulukuu 2007

Asiasanat: andragogiikka, aikuisopiskelija, aikuisen oppiminen, oppimisvaikeudet

TIIVISTELMÄ

Opettajina olemme huomanneet, että useilla toisen asteen opiskelijoilla on vaikeuksia jollakin opiskelun tai oppimisen osa-alueella. Eri tutkimuksissa on esitetty, että aikuisväestöstä 10–15 % kärsii selvästi havaittavista lukemisen ja kirjoittamisen ongelmasta. Ammatillisen koulutuksen odotetaan tuottavan laadukasta ja laaja-alaista työvoimaa työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden mukaan opetuksessa tulee kiinnittää huomiota mm. oppimisvalmiuksiltaan ja -tavoitteiltaan erilaisiin opiskelijoihin ja opiskelijan myönteistä yksilöllistä kehitystä ja tervettä itsetuntoa tulee tukea.

Kehittämishankkeessa kuvataan aikuisopiskelijan oppimisen ongelmia ja keinoja ratkaista niitä. Tarkoituksena oli saada selville niitä asioita, jotka ovat hankaloittaneet opintojen sujumista sekä edesauttaneet tai tukeneet opintojen etenemistä. Kyselyyn vastasi kymmenen (10) opintojensa loppuvaiheessa olevaa aikuisopiskelijaa. Vastanneiden ikäjakauma oli 24 v–55 v.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli saada itsellemme ja muille opettajille parempia valmiuksia aikuisopiskelijoiden ohjaukseen ja oppimisvalmiuksien tukemiseen ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa.

Kyselyn tulos osoitti, että aikuisopiskelijoilla on erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä ongelmia. Oppimisvaikeudet ilmenivät lukemisen, kirjoittamisen, matematiikan alueella sekä itsetunnon ongelmina. Opiskelua ja opintojen sujumista edistäviä tekijöitä olivat oma motivaatio, erilaisten opetusmenetelmien käyttö, ryhmänohjaajalta ja opettajilta saatu ohjaus ja kannustus. Opiskelua ja oppimista olisi edesauttanut joustavammat aikataulut, suoritustavat ja arviointimenetelmät sekä opettajalta oikea-aikaisen lisäohjauksen saaminen.

Aikuiskoulutusta toteutetaan lähiopiskeluna, etäopiskeluna ja itsenäisenä opiskeluna, jolloin opiskelu edellyttää muun muassa itseohjautuvuutta. Aikuisopiskelija tarvitsee opinnoissaan, yksilöllisessä oppimisprosessissa ohjausta ja tukea koko opintojen ajan. Aikuiskoulutuksessa ollaan vasta alkumetreillä oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja aikuisopiskelijan tukemisessa ja ohjaamisessa.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 AMMATILLINEN AIKUISKOULUTUS	6
2.1 Tutkinnon muodostuminen	7
2.1.1 Näyttö	8
2.1.2 Arviointi	8
2.2 Lainsäädäntö.....	9
2.3 Henkilökohtaistaminen	10
2.4 Aikuinen oppijana	11
2.5. Oppimisvaikeudet.....	13
3 AIKUISTEN OPPIMISVAIKEUDET JA VAIKUTUS OPISKELUUN	16
3.1 Lukemisen, kirjoittamisen, kielten tai matematiikan oppimisongelmat.....	16
3.2 Mielenterveysongelmat.....	18
3.3 Itsetunto ongelmat	18
3.4 Oppimista edistäviä tekijöitä.....	19
4 RATKAISUJA OPPIMISEN VAIKEUKSIEN HELPOTTAMISEKSI.....	22
4.1 Ohjausjärjestelyt	23
4.2 Opetusjärjestelyt	24
4.2.1 Opetusmateriaalin teko-ohjeita	25
4.2.2 Opetustilanteessa huomioitavaa.....	26
4.2.3 Oppimisympäristön parantamiseksi	28
4.3 Tutkintotilaisuus.....	28
5 LOPUKSI.....	29
LÄHTEET	31
Liitteet:	
LIITE 1: Kysymyskaavake	33

1 JOHDANTO

Ammatilliset perustutkinnot ovat yhteisiä nuorille ja aikuisille riippumatta siitä, suoritetaanko ne ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/98) mukaisesti ammatillisena peruskoulutuksena vai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/98) mukaisesti näyttötutkintona. Tutkinnon tuottama ammattitaito on suoritus tavasta riippumatta yhtäläinen.

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 630/98 2§, 5§) ja valtioneuvoston päätöksessä (VNp 213/1999) on säädetty, että ammatillisen peruskoulutuksen tulee antaa opiskelijalle laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneemman osaamisen ja työelämän edellyttämän ammattitaidon yhdellä tutkinnon osa-alueella siten, että hän voi tutkinnon suoritettuaan sijoittua työelämään, suoriutua alansa vaihtelevista työtehtävistä myös muuttuvissa oloissa sekä kehittää ammattitaitoaan läpi elämän. Ammatillisen koulutuksen odotetaan tuottavan laadukasta ja laaja-alaista työvoimaa työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Hyvän ammattitaidon lisäksi odotetaan, että opiskelija omaksuu laajan yleissivistyksen ja saa jatko-opiskeluvalmiudet.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden vuodelta 2001 mukaan koulutuksessa tulee muun muassa luoda avoin ja myönteinen oppimisympäristö, opetuksessa tulee kiinnittää huomiota oppimisvalmiuksiltaan ja – tavoitteiltaan erilaisiin opiskelijoihin ja opiskelijan myönteistä yksilöllistä kehitystä ja tervettä itsetuntoa tulee tukea.

Aikuisopiskelijoilla on oppimisen vaikeuksia. Aikuisväestöstä 10 – 15 % kärsii selvästi havaittavasta lukemisen ja kirjoittamisen ongelmasta. Kun oppimisen vaikeuksia ilmenee, opettaja ja oppija voivat olla ymmällään tai opiskelija alkaa muistella aiempia koulukokemuksiaan. Mitä opiskelija voi tehdä helpottaakseen ongelmiaan? Miten opettaja voi auttaa opiskelijaa? Mistä muualta apua löytyy?

Ammatillisessa koulutuksessa järjestettävää opinto-ohjausta koskevat säädökset sisältyvät lakiin ja asetukseen ammatillisesta koulutuksesta sekä ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valtakunnallisiin perusteisiin. Opetusministeriön kehittä-

tämissuunnitelman, ”Koulutus ja tutkimus 2003 –2008” mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa on asetettu tavoitteeksi mm. keskeyttämisen vähentäminen. Opintojen eteneminen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaan edellyttää myös ohjaus- ja tukitoimien kehittämistä. Kehittämissuunnitelmassa on asetettu myös opinto-ohjaukselle tavoitteita. Opinto-ohjauksen merkitys korostuu opintojen valinnaisuuden ja vaativuuden lisääntyessä. Opetussuunnitelman perusteissa ohjaus on määritelty kaikkien tehtäväksi, ohjaus opintojen aikana on koko oppilaitoksen yhteinen asia.

Opettajina olemme huomanneet, että aikuisopiskelijoiden oppimiseen ja opiskeluun liittyy erilaisia ongelmia. Eri tutkimuksissa on esitetty, että suomalaisista liki viidesosalla on oppimisvaikeuksia, jotka vaikuttavat oppimiseen ja opiskeluun. Useilla toisen asteen opiskelijoilla on vaikeuksia jollakin opiskelun tai oppimisen osa-alueella, vaikkei hänelle olisikaan laadittu omaa henkilökohtaista opetuksen järjestämissuunnitelmaa (HOJKS) tai diagnosoitu jotain oppimista haittaavaa tekijää. Lukivaikeus ilmenee tyypillisesti lukemisen puutteellisena hallintana ja hitautena, jotka heijastuvat heidän opiskeluunsa. Sen lisäksi, että aikuisella on yksilöllinen oppimisvaikeutensa, vaikuttaa hänen oppimisen mahdollisuuksiinsa mm. myös hänen aiemmat oppimiskokemuksensa ja aikuiskoulutuksen puitteet. Jokaisen opiskelijan oppimisprosessi on yksilöllinen ja siksi myös ratkaisujen ja opiskelijan oppimista tukevan toiminnan tulee perustua henkilökohtaisuuteen ja yksilöllisyyteen.

Kehittämishankkeessa kuvaamme oppimisen ongelmia ja mahdollisia keinoja vaikeuksien voittamiseksi. Tiedustelimme aikuisopiskelijoiden näkemyksiä oppimisen vaikeuksista ja keinoista ratkaista niitä. Tarkoituksena oli saada esille niitä asioita ja tekijöitä, jotka ovat hankaloittaneet ja edesauttaneet tai tukeneet opintojen sujumista. Pyrimme selvittämään millaisiin opiskeluun liittyviin asioihin olisi tarvittu lisää ohjausta ja millä tavoin opintoja voitaisiin kehittää aikuisopiskelijan näkökulmasta. Työn tavoitteena oli saada opettajalle parempia valmiuksia aikuisopiskelijoiden ohjaukseen ja oppimisvalmiuksien tukemiseen ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa.

Kyselyyn vastasi kymmenen (10) opintojensa loppuvaiheessa olevaa aikuisopiskelijaa (valmistava koulutus, näyttötutkinto). Vastanneiden ikäjakauma oli 24 v. – 55 v.

2 AMMATILLINEN AIKUISKOULUTUS

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon muodostumisesta on määrätty valtioneuvoston päätöksessä (VNp 213/1999), tutkinnon laajuudesta, koulutusohjelmista ja tutkintanimikkeistä opetusministeriön päätöksessä (1/011/2000), opintojen laajuudesta asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (A811/98, 2§) sekä opintojen hyväksilukemisesta ja opiskeluajasta laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 630/98, 30 §, 31§).

Koulutusta säätelee laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998), asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (812/1998) ja henkilökohtaistamismääräys (2006). Lain (631/1998) mukaan ammatillisella aikuiskoulutuksella tarkoitetaan ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia, näyttötutkintoina suoritettavia ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja samoin kuin niihin valmistavaa koulutusta sekä muuta kuin näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista lisäkoulutusta.

Ammatilliset perustutkinnot ovat yhteisiä nuorille ja aikuisille riippumatta siitä, suoritetaanko ne ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/98) mukaisesti ammatillisena peruskoulutuksena vai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/98) mukaisesti näyttötutkintona.

Aikuisten erityisopiskelijoiden tarpeisiin ollaan vasta heräämässä.

”Aikuisten erityisopiskelijoiden opiskelumahdollisuudet ovat tällä hetkellä heikot, sillä ammatillinen aikuiskoulutus ei tunne ollenkaan erityisopetuksen käsitettä.

Opiskelijaa voidaan tukea ja opintoja henkilökohtaistaa, mutta tavoitteita ei voida muuttaa. Kehitysvammaiset, vaikeasti vammaiset ja vaikeista oppimisen ongelmista kärsivät muut aikuiset eivät selviydy niistä vaativista tavoitteista, joita nykyiset ammatti- ja erikoisammattitutkinnot edellyttävät.” Totesi Kirsi Lindroos Opetushallituksesta Arla-instituutissa 20.9.2006 pitämässään luennossa.

2.1 Tutkinnon muodostuminen

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, lähihoitaja, nimellinen laajuus on 120 ov. Yksi opintovuosi on 40 opintoviikkoa, yksi opintoviikko vastaa opiskelijan 40 tunnin työpanosta. Valmistavan koulutuksen kesto määräytyy henkilön aikaisempien opintojen ja työkokemuksen perusteella niin, että tutkinnon perusteissa määritetyt ammattitaitovaatimukset on mahdollista saavuttaa. (Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen opetussuunnitelma 2007)

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto koostuu kaikille yhteisistä ammatillisista opinnoista, yhteisistä opinnoista sekä valinnaisesta koulutusohjelmasta.

Tutkinnon yhteiset ammatilliset opinnot:

- Kasvun tukeminen ja ohjaus
- Hoito ja huolenpito
- Kuntoutumisen tukeminen

Kun on suorittanut hyväksyttävästi tutkinnon yhteiset opinnot, voi aloittaa valinnaisen koulutusohjelman. Ensihoidon koulutusohjelmaan vaaditaan sairaankuljetuksen opintojen osalta B-ajokortti. Asiakaspalvelun ja tietohallinnan koulutusohjelmaan vaaditaan kahden opintoviikon tieto- ja viestintätekniikan opintokokonaisuus. (Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen opetussuunnitelma 2007)

Valinnaiset koulutusohjelmat ovat:

- Ensihoito
- Lasten ja nuorten hoito ja kasvatus
- Mielensterveys- ja päihdetyö
- Sairaanhoidon ja huolenpito
- Suu- ja hammashoito
- Vammaistyö
- Vanhustyö
- Asiakaspalvelu ja tietohallinta
- Kuntoutus

Lähihoitajan näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen tietopuolinen opiskelu toteutetaan pääasiassa oppilaitoksella lähi-, etä- ja itsenäisenä opiskeluna. Valmistavan koulutuksen opinnot on hyväksytysti suoritettava ennen tutkinnon osan näyttöä.

2.1.1 Näyttö

Lähihoitajan perustutkinnossa vaadittava ammattitaito osoitetaan tutkinnon osittain vastaavassa työtoiminnassa näytöillä (tutkintotilaisuuksilla). Näytöillä tarkoitetaan kaikkia niitä järjestelyjä, joiden avulla voidaan todeta lähihoitajan työssä vaadittava ammattitaito ja siihen liittyvät tiedolliset, ammattieettiset ja yleiset vaatimukset. Näyttöihin osallistuville selvitetään ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja arvioinninkriteerit. Näyttöympäristö on mahdollisimman autenttinen ja realistinen. (Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen opetussuunnitelma 2007)

Näytöillä arvioidaan yksi tutkinnon osa kerrallaan. Näyttöjen arviointi on järjestelmällistä aineiston keräämistä, päätöksentekoa ja dokumentointia tutkinnon suorittajan ammatillisista valmiuksista ja työtoimintavalmiuksista, jotka on määritelty tutkinnon perusteissa ammattitaitovaatimukseen ja arviointikriteereihin. Näytössä on keskeistä lähihoitajan ammattikuvan mukaisissa työtehtävissä toimiminen. Koulutusohjelmaopinnoissa näyttöä täydennetään näytekansion avulla. Ennen näytön antamista on suoritettava hyväksytysti ne valmistavan koulutuksen opinnot, jotka on opetussuunnitelmassa merkitty kunkin tutkinnon osan alle. (Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen opetussuunnitelma 2007)

2.1.2 Arviointi

Opiskelijan arvioinnissa noudatetaan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia (L 631/98) ja asetusta (A812/98).

Valmistavasta koulutuksesta opiskelija saa osallistumistodistuksen, jonka liitteenä on opintosuoriteote. Opintosuoritusotteessa näkyy lukusuunnitelman mukaan tehty erittely siitä, mitkä teemat arvioidaan numeerisesti käyttäen asteikkoa kiitettävä (5), hyvä (4–3), tyydyttävä (2–1) ja hylätty (0) ja mitkä asteikolla hyväksyty/hylätty. Työssäoppiminen arvioidaan hyväksyty/hylätty asteikolla.

Opiskelijan ammattitaito arvioidaan tutkinnon osa kerrallaan näytöin. Näyttö arvioidaan asteikolla kiitettävä (5), hyvä (4–3), tyydyttävä (2–1) tai hylätty. Näytön arvioivat näytön vastaanottava työelämän edustaja, työnantajan edustaja ja mahdolliset muut työyhteisön jäsenet, opettaja ja opiskelija. Opiskelijan itsearviointi nähdään oleellisena osana näytön arviointia.

2.2 Lainsäädäntö

Aikuisten ammatillisesta peruskoulutuksesta on voimassa, mitä ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa(630/1998) säädetään.(L 631/1998 1 §)

Laki ammatillisesta koulutuksesta N:o 630 ja asetus N:o 811 vuodelta 1998 sekä laki opiskelijahuollosta N:o 479 vuodelta 2003 asettavat ohjaukselle perustan. Jokaisella opiskelijalla on oikeus saada opintojensa aikana riittävästi ohjausta, jotta hän sitoutuu opiskeluun ja kehittää persoonallisuuttaan ja ammatillisuuttaan sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojaan.

L630/1998 29§ Oikeus saada opetusta

Opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksesta säädetään tarkemmin asetuksella.

A811/1998 4§ Opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksena opiskelijalle annetaan henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksesta määrätään opetussuunnitelmassa.

L479/2003 37a§ Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä palveluita antavien ja järjestävien vianomaisten ja muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tietoa näistä eduista ja palveluista. Tarvittaessa opiskelija tulee ohjata hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Ohjauksen tavoite on kaikissa ikävaiheissa lisätä osallisuutta ja estää syrjäytymistä. Elämän aikana oma kehitys, perhetilanne, koulutus ja työtehtävät muuttuvat, olemme valintatilanteissa, ongelmissa. Ohjaustarve vaihtelee elämän aikana yksilöllisesti. (Lerikkanen & Virtanen 2005, 34.)

Ammatillisessa koulutuksessa ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija osaa suunnitella opintonsa ja sitoutua opiskeluun. Hänen on osattava seurata opintosuoritusten kertymistä, hakea tukea opiskelunsa suunnittelulle sekä hakea tukea mahdollisissa opiskeluun ja elämäänsä liittyvissä vaikeuksissa. (Hätönen 2001, 78).

2.3. Henkilökohtaistaminen

Henkilökohtaistaminen on Opetushallituksen tarjoama ratkaisu aikuisten tarvitsemien erilaisten oppimispolkujen järjestämiseen ja opiskelijan tukemiseen oppimisvaikeuksissa.

Henkilökohtaistamismääräyksessä (Opetushallitus, 2006) kehoitetaan koulutuksen järjestäjää toimimaan siten, että näyttötutkintoa suorittamaan hakeutuneet saavat asiakaslähtöisesti suunniteltua ja toteutettua neuvontaa, ohjausta sekä muita, yhteisesti sovittavia tukimuotoja ja palveluja. Lisäksi henkilökohtaistamisessa on otettava huomioon myös erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustasta tai muusta syystä kuten luki- ja kirjoitushäiriöistä mahdollisesti johtuvat erityistarpeet ja lähtökohdat.

Kuitenkin, myös henkilökohtaistetussa tutkinnon suorittamisessa on aina noudatettava tutkinnon perusteissa määritellyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteerejä sekä ammattitaidon osoittamistapoja.

Tarvittavan ammattitaidon oppimisen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon opiskelijan elämäntilanne, aikaisemmin hankittu osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet. Lisäksi henkilökohtaistamisessa on yhteisesti suunniteltava opiskelijalle soveltuvat opiskelu- ja arviointimenetelmät sekä ohjaustoimet.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma pohjautuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin; opiskelija osallistuu oman opiskelunsa suunnitteluun, omakohtaisiin valintoihin, yksilölliseen opinnoissa etenemiseen ja oman oppimisensa arviointiin. Opiskelija ja opettaja tekevät yhteistyössä opetussuunnitelman tavoitteista ja opiskelijan omista tavoitteista lähtevän suunnitelman, jossa huomioidaan opiskelijan tausta ja tavoitteet ja jonka toteuttamiseen opiskelija sitoutuu ja motivoituu.

Henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa määritellään oppimisen tavoitteet, opintojen suorittaminen, suoritustavat ja ajoitus sekä opintojen arviointi. Suunnitelmaa tehtäessä otetaan täysimääräisesti huomioon opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden mukainen osaaminen, kuten aikaisemmat opinnot sekä työkokemus ja elämäkokemus eli aiempi osaaminen tunnistetaan. Tarvittaessa osaamisen ajantasaisuus arvioidaan erilaisilla tarkoituksenmukaisilla menetelmillä.

Opiskeluohjelma toimii välineenä tietopuolisen opiskelun, työsaoppimisen ja näyttöjen suunnittelussa, ohjauksessa ja arvioinnissa. Opiskeluohjelman laadinta käynnistetään heti opintojen alkuvaiheessa ja se täsmentyy koko opiskelujen ajan yhteistyössä opiskelijan ja opettajan kanssa.

Opiskelijan ja opettajan kahdenkeskisissä keskusteluissa opiskelijalla on mahdollisuus avoimesti ja luottamuksellisesti käsitellä opintoihin liittyviä kysymyksiä ja ongelmia.

Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on selvitettävä ja huomioitava henkilön mahdolliset luki- ja oppimisvaikeudet. Näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota opetusmateriaaliin ja opetuksen monimuotoisuuteen ja -kanavaisuuteen sekä koulutuksen soveltavuuteen erilaisille oppijoille.

2.4 Aikuinen oppijana

Aikuiskasvatus pohjautuu andragogiikkaan, jonka keskeinen periaate on käsitys aikuisten autonomiasta ja itseohjautuvuudesta. Oppimisen lähteenä toimivat aikuisen

ihmisen henkilökohtaiset elämänkatsomukset ja oppimisessa korostetaan ongelmien ratkaisemista asiakeskeisyyden asemassa. (Koro 1993, 6567)

Jokainen opiskelija on erityinen, omista lähtökohdistaan oppimaan lähtenyt ja omaa maailmaansa mukanaan kantava. Omaehtoisen opiskelun aloittanut aikuisopiskelija on yleensä motivoitunut ja innostunut oppija. Kun hän on päättänyt uhrata ajastaan useita vuosia opiskeluun, ovat hänen omat odotuksensa opintojen ja opiskelun suhteen korkealla. Oppiminen on mielekästä, kun kohteena on itse tärkeäksi koettu aihe.

Oppiminen on ymmärretty eri tavoin eri aikoina. Nykykäsityksen mukaan oppimisella tarkoitetaan suhteellisen pysyviä, kokemukseen perustuvia muutoksia yksilön tiedoissa, taidoissa ja valmiuksissa sekä näiden välityksellä itse toiminnassa. Oppiminen liitetään myös oppimiskykyyn. Oppimiskyvyllä tarkoitetaan erilaisissa oppimistilanteissa oppijan kunkin hetkisiä psykofyysisiä edellytyksiä ja valmiutta. (Ahvenainen, O., 2001, 32)

Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, jonka kautta syntyy kulttuurinen osallisuus. Oppimisen kohteena on uuden tiedon lisäksi oppimis- ja työskentelytavat, jotka ovat elinikäisen oppimisen välineitä. Oppimisen yleiset periaatteet ovat kaikilla samat, mutta oppiminen riippuu oppijan aiemmin rakentuneesta tiedosta, motivaatiosta sekä oppimis- ja työskentelytavoista. (Ikonen O. & Virtanen P. 2003, 15)

Opimme eri tavoin eri ympäristöissä ja eri tavoin eri ikä- ja kehityskausina. Jokaisella meistä on oma oppimistyylimme ja toimintastrategiamme, mitkä koostuvat vahvoista ja heikoista puolista.. Oppimisen ehdoton lähtökohta on sisäinen motivaatio. Epäonnistumisen pelko jollain oppimisen avainalueella voi heijastua kaikkeen oppimiseen. Epäonnistuminen aiheuttaa ahdistuneisuutta ja pelkoa jatkuvasta epäonnistumisesta. Parhaiten oppimista edistävät onnistumisen elämykset. (Ikonen, O. & Virtanen P., 2003, 16)

Aikuisena opiskelemaan lähtiessä ihmisellä on käsitys oppimisestaan. Yleensä käsitys ei perustu mihinkään todelliseen oman oppimistavan tai -kyvyn analyysiin vaan

aikaisempiin kokemuksiin opiskelussa onnistumisesta. Moni aikuisopiskelija on totunut perinteisen kouluopetuksen käyttämiin menetelmiin, jotka perustuvat lukemiseen, kirjoittamiseen ja opettajan kuuntelemiseen. Jos nämä menetelmät eivät ole sopineet opiskelijalle hänelle on jäänyt negatiivinen kuva omista taidoistaan ja kyvystään. Koulun perintönä aikuisuuteen kulkee mielikuva huonosta kieli- ja matikkapäästä. Kun kokemukset vielä toistuvat usean vuoden ajan, se vaikuttaa myös minäkuvaan ja myöhempään alisuoriutumiseen. Epäonnistumiset vahvistavat huonoa minäkuva ja tämä taas aiheuttaa lisää oppimisvaikeuksia.

Oppiminen on ainutlaatuinen, subjektiivinen kokemus ja sitä on vaikea ohjelmoida ja säädellä ulkoisesti. Edellytykset hyvälle oppimiselle ovat olemassa, kun

- oppiminen koetaan mielekkääksi
- oppimista ohjaa sisäinen motivaatio
- opitaan olennaisuuksia
- oppiminen ohjautuu tavoitteellisesti
- oppiminen tarjoaa onnistumisen kokemuksia
- oppimiseen kuuluu opitun tiedon soveltamista
- oppiminen on aktiivista
- opitaan kokonaisuuksia, joiden osilla on suhteet toisiinsa.

(Ikonen O. 2003, 25).

Ihmisen oppiminen on aina yksilöllistä. Tietoa erilaisista oppimisvaikeuksista tarvitaan, jotta yksilöllisesti suunniteltu opetus voidaan kohdentaa opiskelijalle, jolla on tietty oppimisvaikeus.

Aikuisopiskelijoissa ei ole erityisopiskelijoita eikä HOJKSia tunneta näyttöihin valmistavassa koulutuksessa, mutta erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita on aikuisisakin.

2.5 Oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeudet tarkoittavat heterogeenista joukkoa häiriöitä, jotka ilmenevät merkittävänä vaikeuksina kuuntelussa, puhe-, luku-, kirjoitus-, päättely- ja matemaattikkataitojen hankkimisessa ja käyttämisessä. (Aho & Aro 1999).

Oppimisvaikeus on

- Ihmisen ominaisuus
- Usein perinnöllistä
- Ei tyhmyyttä, ei laiskuutta, vaan erilaisuutta
- Erilainen tapa oppia, hahmottaa ja prosessoida tietoa
- Erittäin yleistä: Jopa 20 % väestöstä on oppimisen vaikeutta

Ympäristön ja arkielämän tilanteiden suunnittelu oppimista ja kasvua edistäviksi ja tukeviksi on oleellinen osa oppimisvaikeuksia omaavien henkilöiden aikuiskasvatus- ta. Ympäristö on ymmärrettävä paitsi fyysisenä myös sosiaalisena ympäristönä, jota muokkaamalla ja mukauttamalla voidaan päästä yksilöllisiin oppimisen ja kasvun tavoitteisiin. (Lehtinen, 2006, 63)

Lukivaikeuksien taustalla olevia geneettisiä, rakenteellisia ja toiminnallisia tekijöitä tutkitaan paljon ja uusin tutkimus tukee käsitystä ilmiön perinnöllisyydestä. Lukivaikeudet jaetaan viiteen eri asteeseen sen mukaan, kuinka vakavasta ongelmasta on kyse eli haittaako vaikeus merkittävästi lukemisen, kirjoittamisen ja kuullun tulkin- nan prosesseja vai jääkö haitta lieväksi ilmentymältään satunnaiseksi kiusaksi. Vai- keudet eivät ole sidoksissa opiskelijan älyyn.

Lukivaikeuksien syy ei ole vielä täysin selvä, syyt ovat ennen muuta geneettisiä, lu- kivaikeus ilmenee usein suvuittain. Joskus epäillään myös sikiön kehityksessä ilme- neviä lieviä vaurioita, jotka ovat aiheutuneet ennen tai jälkeen synnytyksen tai sen aikana. Lukivaikeuksisen henkilön aivoissa aktivaatio tapahtuu osittain eri paikoissa ja hitaammin kuin muilla, aivopuoliskojen keskinäinen työnjako on muuttunut, fo- nologisen prosessoinnin puutteellisuudesta johtuu oppilaan vaikeus erottaa ja tunnis- taa yksittäisiä lauseita, vaikeus sanojen tunnistamisessa. Fonologisen prosessoinnin ongelmat heijastuvat myös kirjoittamis- ja lukemisprosessin puutteellisuutena ja hi- tautena. Mekaanisen lukemisen ongelmien lisäksi on erilaisia tekstinymmärtämis- vaikeuksia. Koska yhteydet verbaaliseen aivopuoliskoon eivät varsinkaan stressaan- tuneena toimi riittävän tehokkaasti, käsitteellisessä maailmassa liikkuminen tuottaa vaikeuksia. (Moilanen, K. 2004, s. 12–16)

Heikon työmuistin takia opiskelija unohtaa helposti lukemansa, ja asioiden liittämisen toisiinsa ja päättelevä lukeminen kärsii. Heikon työmuistin takia opiskelija palaa taaksepäin tekstissä, sivu-numerot, ohjeet ja tehtäväannot katoavat häneltä helposti. Epäloogisuudet vaivaavat hänen kirjoitustaan: virkkeen alku ja loppu eivät vastaa toisiaan, tekstissä on ajatuskatkoja tai se vaikuttaa sekavalta. Lisäksi opiskelijalla voi olla mm. opiskeluun, ajankäyttöön, tekstissä liikkumiseen ja tekstin käsittelyyn liittyviä organisointivaikeuksia. Hän tarvitsee sekä ajankäytön että muistiinpanojen tekemisen, tehtävien suoritusjärjestyksen yms. ohjausta. Lukivaikeus voi pysyä hyvin pitkään piilevänä. Opiskelija on voinut kehittää erilaisia kompensatiostrategioita (myös tiedostamattomia), keinoja kiertää vaikeuksia aiheuttavat kohdat. Joillakin lukivaikeus ilmenee vain stressin yhteydessä kuten ylioppilaskirjoitukset, tentit. (Moilanen, K. 2004, s. 12–16)

Erialaisten oppijoiden liiton nettisivujen mukaan erilaista oppijaa ei tunnista naamasta, mutta oppimisvaikeuden voi huomata, kun

- Lukeminen on hidasta
- Vieraat kielet ovat vaikeita oppia
- Tekstin tuottaminen on työlästä
- Matematiikka on mahdotonta
- Ääneenlukeminen ällöttää
- Kirjoitusvirheet ovat yleisiä
- Kirjaimet ja numerot sekoittuvat ja vaihtavat paikkaa
- Rivit hyppivät paperilla
- Oikea ja vasen, itä ja länsi sekoittuvat
- Riimien hahmottaminen on hankalaa
- Keskittyminen ja tarkkaavaisuus häiriintyvät helposti
- Karttaa on kurja käyttää
- Aikatauluissa on vaikea pysyä
- Ulkoa opettelu kangertaa

Oppimisvaikeus näkyy erilaisissa tehtävissä ja se voi olla eri ihmisillä erilaista. Oppija voi hahmottaa omalla tavallaan tilan, suunnan ja ajan. Hänen kielellinen ilmaisykykynsä voi olla hyvä suullisesti, mutta lukeminen ja/tai kirjoittaminen voivat hi-

dastuttaa oppimista. Laskemistavat ja keskittymisaika tarkkaavaisena voivat myös vaihdella.

Opiskelijalla, jolla on oppimisvaikeuksia itsetunnon ongelmat ja psykososiaaliset seuraukset ovat yleensä suurempia kuin varsinaiset kognitiiviset rajoitukset (luento 6.10.2007, H. Ilola)

3 AIKUISTEN OPPIMISVAIKEUDET JA VAIKUTUS OPISKELUUN

Kehittämishankkeessa kerättiin lokakuussa 2007 kymmeneltä opiskelunsa loppuvaiheessa, koulutusohjelmaopinnoissa, olevalta sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa suorittavalta aikuisopiskelijalta heidän kokemuksiaan oppimisen vaikeuksista ja keinoista ratkaista niitä. Tarkoituksena oli saada esille niitä asioita/tekijöitä, jotka olivat hankaloittaneet, edesauttaneet ja tukeneet opintojen sujumista. Kysymyskaavake on liitteenä.

3.1 Lukemisen, kirjoittamisen, kielten tai matematiikan oppimisiongelmat

Kahdella aikuisopiskelijalla oppimisvaikeudet lukemisen, kirjoittamisen sekä kielten alueella tulivat heille ensimmäistä kertaa esiin nykyisen koulutuksen aikana heti opintojen alkuvaiheessa. Lukivaikeus ilmeni tyypillisesti lukemisen hitautena ja luetun ymmärtämisen vaikeutena. Lukivaikeudet heijastuivat myös tuottavaan kirjoittamiseen. Vaikeudet ilmenivät pääasiassa kirjallisten tehtävien teossa, eritoten pohdintaa edellyttävissä tehtävissä, kirjallisen itsearvioinnin tekemisessä työssäoppimisen jaksoilla, portfolion/näytökansion laatimisessa, kokeissa esseevastauksissa sekä vieraan kielen (ruotsi) oppimisessa. Matematiikan alueen oppimisvaikeudet ilmenivät lääkelaskujen laskemisen (ammattimatematiikka) yhteydessä. Kaksi vastanneista ilmoitti heillä olevan vaikeutta valita oikeaa laskutoimitustapaa ja arvioida tuloksen oikeellisuutta.

Aikuisopiskelijoilla lukemisen vaikeus ilmeni seuraavilla tavoilla:

- olennaisen löytäminen tekstistä on hankalaa
- kokonaisuuksien hahmottaminen on vaikeaa

- lukeminen on hidasta

Kirjoittamisen vaikeudet ilmenivät:

- tekstin tuottaminen on vaikeata
- tekstin tuottaminen on niukkaa ja ajatuksen saaminen paperille on hankalaa ja työlästä

Vieraan kielen oppimisvaikeudet ilmenivät:

- sanaston oppimisen vaikeutena
- lukeminen työlästä ja ongelmallista
- oikeinkirjoitusvirheinä

Matematiikan vaikeudet ilmenivät:

- peruslaskutoimitusten vaikeutena; jakolaskut, prosenttilaskut
- mittayksiköt ja mittamerkinnot hankalia (nollat ja pilkut)

Opiskelijalle matematiikka oli joukko irrallisia, käsittämättömiä sääntöjä. Opiskelijat opettelivat ulkoa erilaisia kaavoja ja sääntöjä minkä mukaan sitten toimivat; opiskelijat halusivat selviytyä kokeista keinolla millä hyvänsä. Matematiikkavaikeuden kokeminen lannisti ja eritoten koetilanne oli pelottava. Matematiikan opinnot ja siihen liittyen lääkelaskut oli suoritettava ajallaan, jotta pääsi etenemään opinnoissaan ja valmistuisi ammattiin. Matematiikan oppimiseksi toinen opiskelijoista oli pyytänyt lisäopetusta mieheltään ja toinen matematiikan opettajalta.

Oppimisvaikeudet lukemisen, kirjoittamisen tai matematiikan alueella työssä oppimisen jaksolla haittasivat oppimista siellä vähän. Vaikeutta ilmeni kirjallisen itsearviointin tekemisen yhteydessä, kun opiskelija kirjoitti perusteluja arvioinnille. Perustelut olivat niukkoja, tekstin tuottaminen oli vähäistä ja ajatuksen saaminen paperille oli hankalaa ja työlästä. Yksi opiskelija, jolla oli lukivaikeus koki näyttösuunnitelman ja näyttekansion tekemisen olevan itselleen vaikeata.

Aikuisten lukemisen ja kirjoittamisen vaikeus ei ilmene ainoastaan taidollisena vaikeutena, vaan se koskettaa yksilön elämää kokonaisuutena ja eritoten hänen identiteettiään

3.2 Mielenterveysongelmat

Kaikilla vastanneilla oli omaan ikääntymiseen liittyviä kriisejä. Muutamalle opiskelijalle oli tapahtunut opiskelun aikana äkillisiä muutostilanteita omassa yksityiselämässään. Yksi vastanneista oli kokenut tämän vuoden aikana avioeron ja yhden opiskelijan sisko oli kuollut heti syyslukukauden alussa. Opiskelijan henkilökohtaisesta elämäntilanteesta ja/tai perhekohtaisesta elämäntilanteesta johtuen he olivat kokeneet opintojen aikana ajoittain keskittymiskyvyn puutetta sekä luokkatilanteissa että työssäoppimisen jaksolla. Varsinaisia mielenterveysongelmia, kuten esim. psykoosia tai persoonallisuushäiriötä ei ollut kenelläkään.

Opiskelu oli sovitettava elämäntilanteeseen. Opiskelun ja perheen yhteensovittaminen oli ajoittain tuntunut vaikealta ja ajankäytön hallinta oli tuottanut joillekin perhekohtaisia ongelmia. Ajoittain fyysinen väsymys aiheutti myös keskittymiskyvyn puutetta. Opiskelijat kuvasivat heillä esiintyneen koulutuksen aikana masennusta ja pelkoa. Epäonnistuminen oppimistilanteissa oli aiheuttanut heille masennusta.

Keskittymisvaikeudet haittasivat sekä koulussa että työssäoppimisen jaksolla havaitsemista, muistia ja aloitekykyä. Keskittymiskyvyn puute haittasi opiskelijoiden mielestä enemmän työssäoppimista, se näkyi heidän työsuorituksissaan ja työssäoppimisen arvioinnissa.

3.3 Itsetunto ongelmat

Vastanneista suurimmalla osalla oli kulunut aiemmista opinnoista jo pitkä aika ja he olivat kokeneet eritoten opintojen alkuvaiheessa epävarmuutta omissa oppimistaidoissaan. Erilaiset epäonnistumiset aiheuttivat opiskelijoille itsetunnon ongelmia ja vähättelyä. Muutama opiskelija kertoi, että epäonnistumisen pelko oli haitannut yrittämistä. He ajattelivat epäonnistumisen syyksi omien taitojensa puutteen.

Aikuisopiskelijoilla ei esiintynyt haluttomuutta opiskella vaan päinvastoin he olivat motivoituneita. Aikuisopiskelijat vaativat itseltään paljon, asettavat itselleen korkeat tavoitteet ja haluavat menestyä opinnoissaan hyvin, haluavat saada hyviä arvosanoja.

Vastanneista kahdeksan opiskelijaa koki itsearvioinnin edelleenkin vaikeaksi. Heidän oli vaikea ”myöntää” itselleen, että olivat hyviä ja itsearvioinnissa arvoivat itsensä mieluummin alakanttiin kuin todellisen osaamisensa tasolle. Työssäoppimisen arviointikeskusteluissa opettajalta ja työelämän edustajalta saama palaute oli vaikuttanut heidän itsetuntoaan vahvistavasti. Itsetuntoa vahvista palaute oli rohkaissut heitä seuraavalla kerralla näkemään omat suorituksensa myönteisemmin.

Onnistumisen kokemukset niin teoriaopinnoissa kuin työssäoppimisen jaksolla kehittivät opiskelijoiden itsetuntoa ja kannustivat yrittämään.

3.4 Oppimista edistäviä tekijöitä

Opiskelua ja opintojen sujumista edistäviä tekijöitä olivat mielenkiinto opiskeltavaa alaa kohtaan, oma motivaatio itse opiskeluun, opettajilta saatu ohjaus ja kannustus sekä opiskelijaryhmän hyvä yhteishenki. Monipuolisten opetusmenetelmien käyttö piti mielenkiintoa yllä käsiteltävään asiaan ja edisti oppimista. Erilaisten opetusmenetelmien käyttö auttoi eritoten niitä opiskelijoita joilla oli lukemisen ja kirjoittamisen vaikeutta. Vastauksissa toivottiin opettajien tekevän yhteistyötä myös opetusmenetelmiin liittyen siten, että eri aineiden opettajat eivät käyttäisi saman päivän aikana samoja opetusmenetelmiä: ”joka tunti ei jaksais tehdä ryhmitöitä.”

Opiskelun suunnittelua ja oppimista olisi auttanut joustavammat aikataulut (esim. tehtävien palautus), joustavammat suoritustavat (henkilökohtaistaminen), tehtävien ja kokeiden tasaisempi jakautuminen (kasaantuvat liikaa). Myös arviointiin toivottiin joustavampia muotoja.

Työssäoppiminen koettiin hyväksi ja mukavaksi tavaksi oppia ammatin kannalta tärkeitä asioita.

Henkilökohtaistamisen opiskelijat olivat kokeneet opiskeluaan tukevana tekijänä. Jokaisen lukukauden alussa käytävissä opiskelijan ja opettajan kahdenkeskisissä keskusteluissa esiin otetut asiat he kokivat todella tarpeellisiksi asioiksi keskustella ja käydä läpi:

- aiemmat opiskelukokemukset
- onko ”rästisuorituksia”
- miten opit
- mikä on helppoa ja mikä vaikeata opiskelussa
- omat tavoitteet
- koulutukseen liittyvät kysymykset, odotukset, pelot

Yksi opiskelija oli kokenut, että nämä keskustelut olivat turhia, koska niillä ei ollut vaikutusta hänen yksilöllisen oppimispolkunsa rakentamiseen.

Henkilökohtaisen oppimissuunnitelman päivitykseen he toivoivat enemmän olevan mahdollisuuksia opintojen aikana ja enemmän aikaa siihen liittyviin henkilökohtaisiin keskusteluihin opettajan kanssa. He toivoivat myös, että heidän aiempia työkokemuksiaan ja osaamistaan hyödynnettäisiin ja huomioitaisiin enemmän mm. tehtävienannossa.

Vastauksissa tuli esiin myös, että ohjausta opintojen etenemisestä, tehtävien tekemisestä, palautusajankohdista tulisi antaa riittävän ajoissa. Aikuisen on sovitettava opiskelu elämäntilanteeseensa ja huomioitava mm. oma perhe.

Opettajalla ei aina ollut aikaa, mahdollisuutta antaa heille pyynnöstä huolimatta lisäohjausta tarvittavalla hetkellä. Ohjausta opiskelijat olivat hakeneet pääsääntöisesti ryhmänohjaajalta, mutta myös muilta opettajilta sekä opiskelutovereiltaan. Kukaan vastanneista ei ilmoittanut hakeneensa ohjausta opinto-ohjaalta tai muulta henkilökuntaan kuuluvalla. Kaksi opiskelijaa ilmoitti saaneensa ohjausta ja tukea aviopuolisoltaan.

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen oli auttanut heitä ymmärtämään oppimisensa hankaluutta ja antanut uskallusta hakea ohjausta ja siten helpottanut pääsemään eteenpäin oppimisessa.

Opetuksen järjestämiseen liittyviä asioita mainittiin vastauksissa viidessä vastauspaperissa. Kolme vastanneista opiskelijoista mainitsi jaksojärjestelmän olevan toisaalta hyvä (opintokokonaisuutta selventävä, opinnot selkeästi ryhmitelty) ja toisaalta huo-

no (joustamattomuus, sairastumiset aiheuttavat ongelmia opintojen suorittamiseen). Jaksojärjestelmä toi selkeyttä, mutta aiheutti vaikeuksia henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteuttamiseen.

Vastauksissa ilmeni seuraavanlaisia opiskelua ja oppimista edesauttaneita tekijöitä:

- monipuoliset opetusmenetelmät
- vuorovaikutuksellinen opetus, opiskelijoiden kokemuksia huomioiva
- myönteinen ilmapiiri opiskelussa: salliva, kannustava
- onnistumisen kokemukset
- mukavat opiskelutoverit
- opitun tiedon soveltaminen ja käyttäminen eri oppikursseissa
- oppilaitoksella olevat hyvät opetusvälineet
- teorian ja työssäoppimisen oikea-aikainen vuorottelu

Työssäoppiminen, oppiminen aidoissa tilanteissa, koettiin hyväksi. Työssäoppimisen jaksojen pituudet koettiin hyväksi.

Oppimisympäristöllä on suuri merkitys oppimiseen. Oppimisympäristöt ovat kokonaisvaltaisia toimintaympäristöjä, jotka muodostuvat monista eri tekijöistä kuten ympäristöstä, oppijoista, opettajista, erilaisista oppimisenäkemyksistä, oppimislähteistä ja välineistä ja tavoista käyttää niitä. Oppimisympäristö on muutakin kuin fyysinen tila, jossa opiskelu tapahtuu. Oppimiseen liittyy paljon muitakin kontekstuaalisia asioita kuten esim. tunteisiin, asenteisiin ja oppimisilmapiiriin liittyviä tekijöitä.

Kysymykseen minkälaiset toimenpiteet olisivat auttaneet/tukeneet opiskeluasi ja oppimistasi opiskelijat tuottivat erilaisia asioita. Vastauksissa mainittiin seuraavanlaiset asiat:

- tehtävien ja kokeiden toisenlainen aikataulutus, lisäaikaa tehtävien tekemisen
- joustavuus opintojen suorittamistavoissa ja aikatauluissa
- arviointikäytänteiden monipuolistaminen
- ajoissa annettu lukujärjestys

Aikuisopiskelijalle ajoissa annettu lukujärjestys ja ennakkoon tiedossa oleva aikataulu (tehtävien palautus, kokeiden ajankohdat) on tärkeää omien aikataulujen suunnittelemisen kannalta. Joustavuus aikatauluihin ja tehtävien suorittamismahdollisuuksiin, koska aikuisen on sovitettava opiskelunsa huomioiden perhetilanteensa. Lisäksi vastaajat toivoivat, että tehtävät ja kokeet jakautuisivat tasaisesti koko lukukauden ajan. Vastanneista viisi opiskelijaa kirjoitti arvioinnin monipuolistamisesta: opiskelijat, joilla oli jokin oppimisen vaikeus sekä ne joilla ei ollut oppimisvaikeuksia toivoivat monipuolisempia arviointimenetelmiä. He toivoivat toiminnallisia kohteita enemmän sekä sitä, että kokeeseen liitetään suullisen vastaamisen mahdollisuus ja/tai koetta mahdollisuus täydentää suullisesti.

Yksi vastanneista ilmoitti näyttösuunnitelman ja näyttekansion tekemisen vaikeaksi lukivaikeutensa vuoksi ja olisi toivonut opettajalta lisää ohjausta.

4 RATKAISUJA OPPIMISEN VAIKEUKSIEN HELPOTTAMISEKSI

Opetuksen ihannetilanne olisi tarjota opiskelijoille henkilökohtaisesti räätälöityjä paketteja oppimiseen. Opetus olisi yhdessä jokaisen opiskelijan ja hänen työpaikkansa kanssa suunniteltu opiskelijalle parhaiten sopiviksi. Opettajalla olisi aikaa ohjata opiskelija ottamaan selvää omista oppimistavoistaan ja opettaa opiskelutekniikkaa sekä paneutua ammatin olennaisiin taitoihin jokaisen opiskelijan kanssa henkilökohtaisesti. Opettaja tuottaisi opiskelumateriaalin jokaiselle opiskelijalle sopivaksi ja ohjaisi jokaista opiskelijaa henkilökohtaisesti hänelle parhaiten sopivilla menetelmillä. Ohjaaja/opettaja olisi aina tarvittaessa paikalla kannustamassa ja auttamassa niin henkilökohtaisissa ongelmissa kuin oppimisessa ja ammattitaitojen kartuttamisessakin.

Henkilökohtaisesti räätälöidyt oppimispaketit ovat hyvä idea jos opiskelijoita on muutama. Jos opiskelijoita pitää olla 20 ryhmässä, yksi opettaja ei ehdi eikä pysty henkilökohtaistamaan opetustaan jokaisen tarpeita vastaavaksi.

Kehittämishankkeessa tehdyn kyselyn perusteella olemme keränneet kehityshankkeeseemme sellaisia keinoja, joita voimme hyödyntää opiskelijan ohjauksessa ja opetuksen järjestämisessä.

4.1 Ohjausjärjestelyt

Ohjaus ja erilaiset toimenpiteet opetuksen tukena voidaan nähdä keinoina, joiden avulla opiskelijoilla on mahdollisuus integroitua entistä tehokkaammin koulutukseen ja koulu yhteisöön. (Hongisto 2005, 11)

Ohjauksen ja tukitoimien tarve tulee ilmi henkilökohtaisissa keskusteluissa sekä mahdollisesti lukitestaustuksissa. Kun opiskelua on kestänyt muutaman kuukauden ja opettajat ovat tulleet tutuiksi, opiskelija uskaltaa kertoa oppimisvaikeuksistaan ja opettajakin ehkä jo huomaa niitä.

Opinto-ohjausta on aikuisille tarjolla yksi tunti viikossa lähes neljäkymmentä opiskelijaa kohti. Ohjausta annetaan tarpeen mukaan. Opinto-ohjauksen sisältö voi olla kaikkea mahdollista henkilökohtaisen elämän järjestelyistä opiskelujen jatkumiseen.

Aikuisopiskelijoiden ohjaukseen on teoriassa käytettävissä oppilaitoksen opiskelija-huoltotyöryhmä, johon kuuluvat terveydenhoitaja, lääkäri, koulukuraattori, erityis- ja lukiopettaja sekä opinto-ohjaajat. Kyselyn mukaan aikuisopiskelijat hakevat ohjausta lähinnä ryhmäohjaajalta ja opettajilta. Vastauksista ei käynyt ilmi, miksi he eivät hae ohjausta esim. opinto-ohjaajilta. Kun aikuiskoulutus toteutetaan iltaopiskeluna tuen saanti voi olla hankalaa ja erittäin hidasta, koska oppilashuolto tekee täysin työllistettynä päivätyötä nuorisoasteen opiskelijoiden kanssa.

Ensisijaisesti aikuisopiskelijalle suositellaan omalääkäripalveluita tai oman työpaikan työterveyshuoltoa. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan voi ohjata hakemaan apua myös KELA:sta, työvoimatoimistosta, kunnan sosiaali- ja terveystoimesta, mielenterveyshuoltopalveluista tai A-klinikalta.

Aikuisopiskelijoilla on usein oma henkilökohtaisen elämänsä tukiverkosto jo olemassa, kun he tulevat oppilaitokseen tai hän hakeutuu tarvitsemiinsa palveluihin omatoimisesti.

Lukineuvolat auttavat erilaisia oppijoita lukipulmissa ja antavat tietoa lukivaikeuksista sekä oppimistyyleistä. Ne järjestävät lukitestejä ja ohjausta luki- ja oppimisvaikeuksien voittamiseksi sekä ohjaavat opiskelutekniikkojen opiskelussa sekä erilaisen apuvälineiden käyttöön oppimisen helpottamiseksi.

Aikuisopiskelija tarvitsee ohjausta ja tukea myös työssäoppimisjakson aikana, opiskelijan vahvuuksien esille tuomisen he kokevat itsetuntoa vahvistavana. Lisäksi työssäoppimisjakson päättövaiheessa aikuisopiskelijat haluavat opiskelijan itsetuntoa tukevaa konkreettista palautetta sekä osaamisaluilla että kehittymisalueilla. Aikuisopiskelijat vaativat itseltään paljon, asettavat itselleen korkeat tavoitteet ja haluavat menestyä opinnoissaan hyvin, haluavat saada hyviä arvosanoja.

Mitä enemmän opiskelijalla on oppimisen vaikeuksia, sitä enemmän hän tarvitsee henkilökohtaista ohjausta. Ohjauksen toteuttamisessa opettajan on huomioitava ja ymmärrettävä oppijan ainutlaatuisuus, hänen persoonallisuutensa ja oppimistyylinsä. Opettajan tehtävä on tukea oppijaa tämän opiskeluprosessissa ja käyttää erilaisia ohjaustyyliä hyväkseen. Opettajan tullee käyttää eri ohjaustyyliä tilanteen mukaan, huomioiden opittava asia ja oppija.

4.2 Opetusjärjestelyt

Opetustilanteissa erilaista oppijaa auttaa, jos opetuksessa edetään hänen vahvojen alueidensa kautta vaikeampiin asioihin. Opettajan tehtävänä on motivoida opiskelijaa, käyttää monipuolisia menetelmiä ja antaa oppijalle riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia kerrata opittua. Erilainen opiskelija tarvitsee oppimiseen paljon aikaa, joten tehtävien määrästä on syytä sopia yhdessä. Opettajan ammattitaitoa on osata valita oikeat opetusmenetelmät, rajata oppimistavoitteet niin, että erilainen oppija voi keskittyä oppimisessa aiheen ydintietoihin ja -taitoihin. Opettaja motivoi opiskelijaa myös hyödyntämään mahdollisia apuvälineitä. Jotta oppija oppisi tunnistamaan itselleen parhaat opiskelutekniikat ja oppimismenetelmät, on tärkeää antaa oppijalle

palautetta ja harjoitella hänen kanssaan itsearviointitaitoja sekä opettaa opiskelutekniikkaa.

Aikuiskoulutuksessa voidaan käyttää tukiopetusta pienryhmän lisäopetusmetodina.

Opiskelija voi henkilökohtaistaa tutkintoon valmistavia opintoja opiskelemalla vuoden pidempään kuin tavoiteopiskeluaika on.

Opetusmateriaalien teossa, opetus- ja tutkintotilanteissa ja oppimisympäristön suunnittelussa opettajan on hyvä pitää mielessään erilaiset oppijat ja monikanavainen opetustapa. Alla olevat vinkit on koottu erilaisten oppijoiden ja lukineuvolan nettisivuilta, luennoilta ja lukivaikeuksia käsittelevistä kirjoista sekä osittain keksitty itse.

4.2.1 Opetusmateriaalin teko-ohjeita

Laadi kirjalliset kokeet ja opetusaineistot yksinkertaisiksi ja selkeiksi.

- ❑ Käytä vain päälauseita.
- ❑ Älä käytä mutkikkaita virkerakenteita.
- ❑ Noudata hyvää typografiaa, jota ovat
 - selkeät rivivälit
 - iso kirjasimen pistekoko (fonttikoko)
 - lyhyet rivit
 - kapeat palstat (40–60 kirjainta rivillä)
- ❑ Musta teksti valkoisella paperilla voi olla rauhaton, jos rivit hyppivät.
 - Kokeile väripaperia tai lukineuvoloista saatavia värikalvoja.
- ❑ Anna käsiteltävän asian pääkohdat ennakkoon paperilla
- ❑ Käytä rasti ruutuun tehtäviä mahdollisimman vähän

Selkokieliisyys kaikessa kirjallisessa materiaalissa on tärkeää. Siitä hyötyvät eritoten lukiongelmaiset ja vähemmän verbaaliset opiskelijat. Opiskelijalle tulee antaa aikaa lukemiseen ja kertaamiseen. Opettajan on hyvä selventää kirjallista materiaalia suullisesti.

4.2.2 Opetustilanteessa huomioitavaa

Opetustilanteet tulee rauhoittaa kaikelta ylimääräiseltä hälinältä ja oppimisympäristö saada oppimista tukevaksi.

- Kerro ensin mihin opittava asia liittyy ja mikä se on.
- Anna ohjeet suullisesti ja kirjallisesti, varmista ohjeiden ymmärtäminen.
- Kertaa, ole selkeä ja etene asia kerrallaan, korosta tärkeitä asioita.
- Anna opiskelijan työskennellä pieni kokonaisuus kerrallaan.
- Valvo tehtävien suorittamista.
- Kirjoituta taululta/dataprojektorilta mahdollisimman vähän
 - Anna mieluummin opiskelijalle pääkohdat valmiiksi paperilla ja kirjoituta muistiinpanot omin sanoin.
- Anna opiskelijan kuunnella ja tehdä muistiinpanot eri aikaan.
 - Moni haluaa nähdä suun liikkeet.
- Anna riittävästi aikaa kirjoittamiseen ja vastaamiseen.
- Opeta monipuolisin menetelmin.
 - Ohjaa, neuvo ja tue.
 - Mieti monta tapaa selittää sama asia eri tavalla.
 - Valmistaudu myös näyttämään selittämäsi asia käytännössä.
- Anna opiskelijoiden osallistua aktiivisesti opetukseen:
 - keskustelu
 - toiminta
 - tehtävät
 - liikkuminen ajoittain pitävät vireystasoa yllä.
- Muista tauot!
- Huomaa onnistumiset ja tue itsetuntoa kannustamalla!
- Huomioi opiskelijan vahvuudet.
- Huomioi opiskelijan vahvin tapa oppia.
- Aseta vaatimustaso vastaamaan kehitystasoa ja kykyjä.
 - Älä vaadi liikaa kerralla.
- Sovi selkeät säännöt ja ohjeet sekä seuraamukset ryhmän pelisääntöjen mukaan.
- Ole joustava.

- ❑ Huolehdi, että ryhmä hyväksyy opiskelijan.
 - Käsitelkää tarvittaessa ongelmatilanteita yhdessä.
- ❑ Tee yhteistyötä muiden opettajien kanssa.
 - Jaa kokemuksia ja vastuuta.
 - Luokaa yhdessä yhteiset pelisäännöt.
- ❑ Tee yhteistyötä huoltajien kanssa.
 - vuorokausirytmien tukeminen ym.

- ❑ Vältä kilpailutilanteita.
- ❑ Esiintymisen korvikkeeksi esimerkiksi ryhmätyön esittelyssä opiskelijat voivat tehdä toisilleen tehtäviä, jolloin esiintymistä ei tarvitse pelätä.
- ❑ Jos kirjoittaminen on vaikeaa, voiko toinen henkilö hoitaa oikoluvun ja muistiinpanot?
- ❑ Jos lomakkeet tuottavat ongelmia, voiko niitä täyttää yhdessä?
- ❑ Jos numerosarjat oleellinen osa työtä, voiko sarjat ryhmitellä lyhyemmiksi?
- ❑ Jos aakkosten järjestyksen hahmottaminen vaikeaa, voiko toinen henkilö hoitaa lomakkeiden aakkostuksen mappiin?
- ❑ Jos lukeminen vaikeaa, voiko ohjeet antaa suullisesti?
- ❑ Jos kartan käyttö vaikeaa, mutta osa työtä, voiko paikan koordinaatit antaa toisin? Apteekin kohdalta vasemmalle, kioskin jälkeen oikealle...?
- ❑ Jos lähimuisti on huono, vältä pitkiä työtehtävälistoja.
 - Anna työtehtävät yksi kerrallaan.

Mieti myös

- ❑ Kuinka voisit hyödyntää värejä, muotoja, liikkumista, musiikkia, rytmiä, kuvia ja hulluja muistisääntöjä uuden asian opetuksessa?
- ❑ Voiko luennon, oppitunnin ja koetehtävät nauhoittaa kuunneltaviksi?
- ❑ Saako oppilas kuvata oppitunnin?
- ❑ Onko ulkoopettelu sanasta sanaan välttämätöntä, riittääkö jos ymmärtää idean?
- ❑ Voiko tentin suorittaa suullisesti?

4.2.3 Oppimisympäristön parantamiseksi

Opettajan tehtävä on luoda ja ylläpitää oppimista ja oppimisedellytyksiä tukeva sekä oppimisen kannalta toimiva ja ilmapiiriltään avoin, turvallinen, rohkaiseva ja kiireetön oppimisympäristö.

- ❑ Luo rauhallinen ja viihtyisä, vähän muuhun kuin oppimiseen virikkeitä luova oppimistila.
- ❑ Ennakoi ja suunnittele tilanteet etukäteen.
- ❑ Jäsennä opetus ja päiväjärjestys selkeäksi:
 - mitä, missä ja milloin tapahtuu ja mihin pitää osallistua, mitä pitää tehdä ja miten edetä.
- ❑ Opasta kalenterin, verkko-oppimispaikan ja lukujärjestyksen käyttöä.

4.3 Tutkintotilaisuus

Näyttötutkinnon suorittajaa ohjataan kirjallisella näyttöjen järjestämissuunnitelmalla sekä luokan yhteisillä luennoilla ja henkilökohtaisilla neuvoilla ja ohjauksella.

Tutkinnon suorittaja laatii henkilökohtaisen näyttösuunnitelmansa ohjeiden perusteella ja kirjaa mahdolliset erityistoiveensa näyttöjärjestelyistä henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaansa. Näyttöön liittyvä ohjeistus ja arviointikriteerit tulee käydä opiskelijan kanssa läpi useampaan kertaan. Arviointikriteereitä tulee käydä läpi käytäntöön peilaten. Opettajan tulee huolehtia, että opiskelija saa tarvitsemansa ohjauksen ja tuen sekä opettajalta että työssopimisen ohjaajalta/työpaikkaohjaajalta.

Tutkintotilaisuudessa voi käyttää seuraavia järjestelyjä opiskelijoiden erityistarpeiden vuoksi:

- ❑ Opiskelijalla on ollut viittomakielen tulkki mukanaan näytössä (kuten myös opiskelussa).
- ❑ Opiskelijalle on luettu ja selitetty tehtävä ääneen kielitaidon puutteellisuuden vuoksi.
- ❑ Opiskelija on voinut tehdä näytön rauhallisemmassa tilassa yksin.

- ❑ Opiskelija on voinut täydentää työtään suullisesti.
- ❑ Opiskelijalle on annettu lisää aikaa tehtävän tekemiseen.
- ❑ Opettaja on selittänyt opiskelijan oppimisvaikeuksia arvioijille etukäteen, jotta he ovat voineet ottaa sen huomioon näyttötilanteessa.

5. LOPUKSI

Aikuisopiskelijan oppimisvaikeuksien tunnistaminen on erittäin tärkeää heti opintojen alussa, mutta tunnistaminen ei saisi jäädä tähän vaan sen tulisi jatkua koko opiskeluprosessin ajan. Tunnistaminen on tärkeää opiskelijan onnistuneen oppimisprosessin turvaamiseksi ja sopivien tukimuotojen löytämiseksi sekä opettajan ohjauksen helpottamiseksi.

Erilaisia oppijoita voi tukea henkilökohtaistamalla opetusta ja ohjausta sekä järjestelmällä opetusta eri tavoin ja havainnollistamalla asioita eri oppimiskanavien kautta. Näistä menetelmistä hyötyvät kaikki opiskelijat.

Työssäoppiminen, selkokieliset ohjeet ja erilaiset apuvälineet voivat myös auttaa. Tärkeää opiskelussa on vuorovaikutus opiskelijan ja häntä opettavien kanssa sekä joukkoon kuulumisen tunne.

Oppimisvaikeudet voivat heikentää erilaisten oppijoiden itsetuntoa, koska ne estävät heitä oppimasta ja saavuttamasta samaa tiedollista osaamistasoa kuin muilla ikätovereilla. Erilaisten oppijoiden tukemisessa keskeistä on auttaa heitä löytämään omia vahvuuksiaan ja saavuttamaan onnistumisen kokemuksia. On tärkeää saada olla hyvä jossakin.

Opintojen eteneminen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaan edellyttää ohjaus- ja tukitoimien kehittämistä aikuisille. Oppimaan oppimisen kurssi olisi tärkeä jokaiselle aikuisopiskelijalle. Kurssilla opittaisiin tunnistamaan omia opiskelutapoja ja uusia oppimismenetelmiä sekä opittaisiin itsearviointitaitoja. Opiskeluaikana tehtävien tekemiseen on usein enemmän aikaa kuin työelämässä. Työelämässä

jotkin asiat on vain hoidettava nopeasti. Myöhästyminen maksaa rahaa tai jopa ihmishenkiä.

Opiskelijan ja hänen tukijansa välille tarvitaan luottamuksellinen ja pitkäaikainen suhde. Parasta olisi, jos tukiverkostossa olisi muitakin opiskelijalle tuttuja aikuisia kuin opettaja. Ammattiaineiden opettaja ei voi, pysty eikä jaksakaan olla lukineuvoja, mielenterveysterapeutti, erityisopettaja 20 opiskelijalle.

LÄHTEET

Ahvenainen, O. 2001. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Vantaa

Aittola, T. 1998. Aikuisen oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa P.

Ikonen, O., Kunnas, H. & Leväniemi, M. 1998. Ohjaus- ja opetustaidot. Teoksessa

O. Ikonen (toim.) Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 335–361.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998. Asetus 6.11.1998/811.

Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998. Asetus 812.

Erialaisten oppijoiden liitto. www.erilaistenoppijoidenliitto.fi, luettu 14.8.2007

Eskola, S., Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus, luento Hervannan ammattioppilaitoksessa 1.11.2007.

Hongisto, V. (toim.) 2005. Ohjat oppijan käsiin – Ammatillinen opetus ja voimaannuttavan ohjauksen malli. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Hätönen, H. 2001. Eläköön opetussuunnitelma. Opas ammatillisille oppilaitoksille. 2. korjattu versio. Helsinki: Oy Edita Ab.

Ikonen O. & Virtanen P. (toim.) 2003. HOJKS II.. Juva: PS-kustannus. Opetus 2000

Ilola, H. luento 6.10.2007.

Koro, J. 1993. Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys oppimistuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokokeilussa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 98.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003-2008. 2004. Opetusministeriön julkaisu 2004:6. Helsinki: Opetusministeriö.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998. Laki 631.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. Laki 630.

Laki opiskelijahuollosta 2003. Laki 479.

Lerikkanen, J. & Virtanen, R. 2005. Opinto-ohjaus elämän eri vaiheissa osallisuuden lisääjänä. Teoksessa J. Lerikkanen (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Opinto-ohjaajakoulutuksen 20-vuotisjuhla-julkaisu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu, 34 – 42.

Lehtinen, U., Ammatillisuus ja käyttäjäkeskeisyys aikuiskasvatuksessa teoksessa Pirttimaa, R. & Ladonlahti, T (toim.) 2006. Erityispedagogiikka ja aikuisuus.

Lindroos K., Opetushallitus Esitelmä Arla-instituutissa 20.9.2006.

Moilanen, K. 2004. Yli esteiden. Oppimisvaikeudet ja vieraat kielet. Helsinki: Tammi.

Määräys henkilökohtaistamisesta, 2006. Opetushallitus.

Pirttimaa, R., luentomoniste 3/2007

Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen opetussuunnitelma. 2007. Oppilaitoksen Y-aseamalla sähköisessä muodossa.

Valtioneuvoston päätös 213, 1999 Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon muodostumisesta.

LIITE 1: Kyselykaavake

1. Oletko huomannut sinulla esiintyneen koulutuksen aikana seuraavia oppimisvaikeuksia?

- a) lukemisen vaikeus
- b) kirjoittamisen vaikeus
- c) matemaattinen vaikeus
- d) vieraan kielen oppimisen vaikeus
- e) mielenterveysongelma
- f) itsetunto-ongelma
- g) muu

Mikä _____

2. Missä vaiheessa opintoja vaikeus/vaikeudet tulivat esiin

- a) ammatillisissa perusopinnoissa
- b) koulutusohjelmaopinnoissa

3. Millä tavalla vaikeudet vaikuttivat opiskeluun ja oppimiseen?

4. Mitkä tai minkälaiset asiat/tekijät ovat auttaneet opiskelun etenemistä ja oppimistasi?

5. Minkälaiset toimenpiteet olisivat auttaneet/tukeneet opiskeluasi ja oppimistasi?

Kiitos!